

A fiúk és leányok nevelésének eltérése a középiskolában

A középiskola tanterve és a hozzávaló utasítások általában egyaránt vonatkoznak fiúgimnáziumokra és leánygimnáziumokra. Külsőleg különbség csak ott mutatkozik, ahol kifejezetten leányoknak való tantárgyakról van szó. Hasonlóképpen egyezik a két középiskolában alkalmazott módszer és nagyrészből egyeznek a nevelési elvek is. Ha eltérésekről beszélünk, leghelyesebben úgy járunk el, ha alapul vesszük a tantervet és az utasításokat és azokat a szempontokat emeljük ki, amelyek a leányok oktatásánál és nevelésénél merülnek fel. Ebből következik, hogy tárgyalásunk folyamán elsősorban a leányok nevelésénél fölmerülő eltérések fognak szerepelni, s a fiúknál mutatkozó különbségek csak annyiban kerülnek szóba, amennyiben az eltérés nagysága azok kiemelését szükségessé teszi.

A tárgyalás keretét és terjedelmét, pontosan megszabja az a körülmény, hogy középiskolai leánytanulók neveléséről és oktatásáról van szó. A középiskola célja, az odajáró leányok életkora és a középiskola megszabott tananyaga meghatározzák a tárgyalás keretét és szempontjait is.

A nőnevelés egyetemes célja minden időben az volt, hogy a leányokból jó háziasszonyok és jó anyák váljanak. Ennek megfelelően mindig arra törekedtek a nőnevelésben, hogy a női és anyai sajátosságokat a lehető legtökéletesebben kifejlesszék. A jó és alkalmas élettárs, és a gyermekeknek jó édesanyja és nevelője volt évszázadokon keresztül a nőnevelés főcélja. Ez a cél rendszerint egybeesett a női élethivatással is, úgyhogy külön élethivatásképzésről a nőnevelés keretén belül nem kellett gondoskodni. A nő természetes helye a családban volt, s a családon kívül élő nők alkották a kivételt. Addig, amíg a családi kultúrának ez a korszaka tartott, a nőnevelés egységét és célját semmi sem zavarta. A feladat lényege abban állott, hogy minél tökéletesebb módszereket és eszközöket találjanak fel a női és anyai hivatás eszményének minél tökéletesebb megközelítésére. Ami fejlődés és iránykeresés a nőnevelésben az elmúlt évszázadokban föláltható, az mind a női és az anyai hivatás eszményének megközelítése érdekében történt. A fejlődés folyamán azonban nagy változás esett a családi kultúrában. A változás már azzal kezdődött, hogy előkelő családok gyermekeik mellé tanítókat és nevelőket alkalmaztak, ezekre bízták a gyermekek nevelését s ezzel az anyákat felmentették és felszabadították a gyermeknevelés feladata alól. Ennél sokkal nagyobb változást hozott később a családi kultúra életébe a kapitalista termelés. Hosszas elmélkedés helyett egyszerűen rámutatunk arra, hogy a kapitalista termelés rendje és jövedelemelosztása rákényszerítette a nőt, sőt később a gyermeket is, a gyári, irodai és műhely munkára, s ezzel a nőt anyai hivatásától elvonta s a család köréből kiszakította.

A leányoknak a női és anyai hivatás alól való fölszabadítását előmozdították továbbá a tizenkilencedik század második felének és a huszadik század elejének az önállósítási törekvései. A társadalomtudomány tanítása szerint az eddig évszázadokon át fennállott társadalmi megkötöttségek feloldódtak és a társadalom különféle rétegei önállósulni kezdtek. Ebbe a korba esnek a munkások, a nők és a gyermek felszabadító törekvései és önállósulása. Ezt a kort kezdték nevezni a gyermek századának.

A női függetlenséget és önállóságot támogatták a különféle sportok is. A sport társadalmi hatását ezúttal nem vizsgálhatjuk, csak arra mutatunk rá, hogy a fiús sportok a nőben fiús tulajdonságokat fejlesztenek ki, azt a családból hosszú időn át kiemelik és az önállóságra való törekvést benne megerősítik.

A felsorolt hatásokhoz járult az az általános társadalmi emelkedési vágy (ascendizmus), amely a függetlenségen kívül az állandó fölfelé törekvés célját juttatta érvényre az addig más keretek közt élő társadalmi rétegeknél és egyedeknél.

Ezen okok hatása alatt távolodott el a nő természetes hivatásától. Magára-hagyatottságában és önállósulási törekvésében olyan működési területet kellett választania, amely részben megélhetést biztosított számára, részben a benne élő önérvényesülési vágyak lehetőségeket nyújtott.

A nőnek az eddigi társadalmi keretből való kiemelése a nőnevelést is nehéz feladat elé állította. A nőnevelés általános nehézségeiben osztozik a középiskolai nevelés is. A legnagyobb nehézség, amellyel eddig a női középiskola küzdött és valószínűleg még sokáig küzdenie kell, a *nőnevelés kettőssége*.¹ A középiskolának ugyanis tekintettel kell lennie a leányok általános női és anyai hivatására, de egyúttal figyelembe kell vennie a leányok sajátos élethivatásra való előkészítését is. Már az a tény, hogy leányok is járnak középiskolába, magával hozza, hogy nekik is részesülniök kell abban a nevelésben és oktatásban, amelyet a középiskola maga elé kitűzött. Amíg azonban a középiskolai nevelés célja az élethivatásra való neveléssel a fiúknál egy vonalba esik, addig ez a leányoknál nem annyira magától értetődő éppen az említett viszonyok változása miatt. A középiskolai leánynevelés állandóan érzi is ezt a nehézséget és minden lehetőt megtesz, hogy a kettős cél okozta nehézségeket kiküszöbölje, vagy legalább is áthidalja.

A leányok középiskolai nevelésének vizsgálatánál különféle szempontokat kell figyelembe vennünk. A legelső ilyen szempont a középiskola hármastagozatú célja. A cél egyaránt vonatkozik fiúkra és leányokra. Középiskolai törvényünk e tekintetben különbséget nem ismer. Ebből a megállapításból következik, hogy a célnak mindegyik része épügy kötelemjezi a leánytanulót, mint a fiút. A vallásos alapon való erkölcsös polgár követelménye teljes egészében vonatkozik a leánytanulóokra is. Ennek a követelménynek az elérésében azonban a sajátos női lelkitulajdonságokat figyelembe kell vennünk, mert semmi akadályja sincs annak, hogy ugyanazt a célt más eszközökkel is ne lehessen elérni.

A középiskola céljának második része az általános műveltség elérését írja elő. Ennek elemeit a tanterv felsorolja. A felsorolt tananyag leg-

¹ Bühler Sarolta: Az ifjúkor lelki élete. Ford. Várkonyi H. Budapest.

nagyobb részében vonatkozik fiúkra és leányokra is, azonban a célkitűzésnek mégis éppen ebben a részben lehet a sajátságos női és anyai hivatásra nevelő tényezőket is beiktatni, illetőleg kikeresni. A különleges tananyag beiktatásának természetesen megvannak a maga korlátai. Ilyen korlátok elsősorban a túlterhelés lehetősége és az a veszedelem, hogy nagyobb terjedelmű különleges *tananyag beiktatásával* a középiskola közös *célkitűzése kérdéssé* válik.

Az általános műveltség vonatkozik ismeretekre, jellembeli tulajdonságokra és különféle ügyességekre. Már a vázolt tartalom is mutatja, hogy az általános műveltség elérését célzó tananyagba sok olyan részletnek kell kerülnie, amely kifejezetten a női sajátságok kifejlesztésére való.

A középiskola céljának harmadik része az egyetemre és főiskolára való előkészítés. Ez a rész mindkét nemű ifjúságra egyforma kötelezettséget ró. Az egyetem fiúktól és leányoktól egyformán megköveteli, hogy annyi ismeretet hozzanak magukkal, amennyi az egyetemi előadások megértéséhez szükséges. Legyen bennük józan ítélőképesség s a tudományos gondolkodásnak megfelelő készsége. Szeressék a tudományos munkát és tanusítsanak elegendő érdeklődést általános tudományos kérdések és a választott életpályájuk szakkérdései iránt. Legyen bennük erős akarat és föltétlen köteleességteljesítés, hogy az egyetem magasabb követelményeinek megfeleljenek. Mindezek az igények nem lehetnek kisebbek a leányokkal, mint a fiúkkal szemben, mert az egyetem előadásain és gyakorlatain közösen vesznek részt. Éppen azért a középiskolai nevelés és oktatás eredményének, az értelem, érzelem és akarat kifejlődésének lehetőleg egyenlőnek kell lennie.

Ez a követelmény azonban nem zárja ki azt, hogy amennyire csak lehetséges, tananyagban, módszerben és bánásmódban ne alkalmazkodjunk a leányok különleges testi és lelki tulajdonságaihoz. Arra azonban figyelemmel kell lennünk, hogy ítélőképességük, gondolkodási készségük és akaraterejük elérje azt a fokot, amely az egyetem munkájában való részvételt számukra lehetővé teszi. Az ismeretek minőségének és mennyiségének is általában egyeznie kell, hogy a tudományos képzés elegendő alapot találjon a bekapcsolódásra.

A következő szempont, amely a leányok és fiúk nevelésénél elhátározó módon figyelembe jön, a tanulók lelki és testi tulajdonságai és ezen tulajdonságok fejlődési módja. Ámbár a tudomány nem állapodott meg teljes pontossággal abban, hogy mekkora és mennyire lényegbe vágó a különbség a fiúk és lányok lelki tulajdonságai között, s e miatt elég szélsőséges nézetekkel is találkozunk, a nevelés gyakorlata és a tapasztalat minden időben figyelembe vette a különbségeket s ezt az álláspontot a nevelésben érvényesítette is.

A jelen esetben csak azokra a különbségekre és eltérésekre lehetünk tekintettel, amelyek a középiskolai nevelést és oktatást erősebben befolyásolják. E szerint az eltérő érzelmi, értelmi és akaratú sajátságokról lesz szó, azonban ezekről is csak a középiskolai nevelésre és oktatásra való tekintettel.

A fiú tanulókat jellemző lelki tulajdonságokat röviden a következőkben foglalhatjuk össze. Gyermekeinkben, s ifjúkoruk elején ér-

deklódésük központjában a tárgyak állanak. Koruknak megfelelő fejlettségi fokon intellektuális tevékenységük megbízható, ítéleteik és következtetések nyugodtabbak, gondolkodásuk módszeres. Megfigyelésük inkább az egyetemesre irányul az egyénivel szemben, hajlamosak a tipizálásra, sőt az elvontságra. A dolgot, a személyt és az eseményt távolabb tartják maguktól, tehát tárgyilagosan szemlélnék. Képzeltük a a tipikusait és a lényeges vonásokat ragadja meg. Akaratuk cselekvő, érdekeiket érvényesíteni akarják és uralomra törnek. Éppen azért nehezebben fegyelmezhetőek és önértetek. Hajlamosak arra, hogy az erkölcsi követelményekben alapelveket lássanak.*)

Ezzel szemben a lányoknál néhány eltérő lelki tulajdonságot találunk. A középiskola szempontjából a következők a lényegesek. Érdeklődésük kisebb az intellektuális és tárgyi kérdések iránt. Gondolkodásuk kevésbé módszeres. Figyelmük nehezebben koncentrálható, emlékezetük azonban jobb a fiúkénál. Elvonásokra kevésbé hajlamosak, s a dolgok egészének a meglátásáig a részleteken keresztül haladnak. Szellemi életük fegyelmezése nem könnyű. Nagyfokú érzékenység jellemzi őket. Élményeik mélyebbek és tartósabbak, természetük általában impulzívabb. Akaratuk inkább érzelmeik hatása alatt áll. Az erkölcsi követelményekben nem annyira alapelveket látnak, mint inkább a cselekvésük irányítására nagyon határozott erkölcsi normákra van szükségük. Iskolai szorgalom, kitartás, rendszeret dolgában jobbak a fiúknál, fegyelmezésük könnyebb, mert alkalmazkodó természetűek. Kötelességteljesítésüket határozott célszerűség jellemzi. Korábban érnek az értelmi és érzelmi fejlődés magasabb fokára, mint a fiúk, azután részben megakadnak.

A felsorolt tulajdonságok a fiúknál is, a lányoknál is csak az átlagra vonatkoznak. Figyelembe kell vennünk még azt is, hogy a felsorolt tulajdonságok változatai és színezete a különféle fiú és lánytípusoknál más és más. Azonkívül módosulnak ezek a tulajdonságok ugyanegy típusnak a fejlődési fokozatai szerint is. Az említett tulajdonságok eltérései azonban nem akkorák, hogy a fiúk és lányok nevelését egymástól teljesen eltérővé tennék. A lényeg megtartása mellett azonban nincsen különösebb akadálya annak, hogy a középiskolai nevelés folyamán az egyes eltérő sajátságokra figyelemmel legyünk, a nélkül, hogy a középiskola közös célját veszélyeztetnők.

Az oktatás és a nevelés eltérését lehetővé teszi a középiskola céljánál előbb már említett tananyagának részleges különbözősége. Teljesen eltérő tananyagot nem taníthatunk a középiskolában, azonban erre nincs is szükség, mert a fiúk és lányok nagyban egyező lelkitulajdonságait ugyanannak a tananyagának a felhasználásával és megfelelő módosításával fejleszthetjük. Azonkívül a középiskolának az elérendő célja is megköveteli, hogy minden tanulója lehetőleg közös művelődési fokon menjen keresztül, viszont magától értetődik, hogy ha a női léleknek megfelelőbb tananyagot válogatunk ki, azt fogjuk a tanterv keretébe beilleszteni. A

*) Böhler Sarolta: Az ifjúkor lelki élete. Ford. Várkonyi H. Budapest. Stuhlmann Patrik: Az ifjúkor lélektana. Budapest. E. Spranger: Az ifjúkor lélektana. Ford. Nagy M. és Péter Z. Mezőtúr.

leányközépiskola tantervi anyagának a kiszemelésénél is elsősorban a nevelőértéket vesszük figyelembe. Ezen az általános és mindenképen irányadó szemponton belül azonban még két elv szerint válogatjuk össze a leányközépiskolai tantervet. Először olyan tantárgyakat is veszünk fel a tantervbe, amelyek kifejezetten leányoknak valók. Másodsor minden tantárgynál, ahol erre csak alkalom kínálkozik, tekintettel vagyunk a női lélek sajátosságaira. Ezt a követelményt úgy valósítjuk meg, hogy a tananyag kiválasztásánál a hangsúlyt olyan részletekre helyezzük, amelyek a nő életének a sorsával foglalkoznak, a női lélek rajzát adják, vagy azokra, amelyeket a női lélekteremtő ereje hozott létre, s ahol a nő, mint a kultúra alkotója és hordozója mutatkozott be.

A leányközépiskolában szereplő tantárgyak sorában mint különösen leányoknak való tárgyak helyet foglalhatnak a művészettörténet, a női kézimunka, a háztartástan, a közgazdaságtan keretében a neveléstan, nagyobb terjedelemben az ének, s egészségtan, tekintettel a leányok élettani föltételeire.

A tantárgyak anyagának olyan szempontú kiszemelésére, hogy belőle vagy a női lélek rajza és a nő életsorsa, vagy pedig a nő kultúrtevékenysége tűnjék ki, néhány példát mutatunk be.

A nyelvek és irodalmak tanításánál az alsó fokon az olvasókönyvek anyagában az általános érdeklődést keltő és mindenkinek szükséges olvasmányokon kívül helyet találjanak a családról, a háztartásról, a kertészetről, virágápolásról stb. szőlők is. Hasonlóképpen olyanok is, amelyek a leány lelki problémáival foglalkoznak fejlődési fokának megfelelő keretben.

A magyar irodalomban bőven akad válogatni valónk. Jósika Abafi-jában Mikola Margit mint az önzetlenség példaképe, Petőfi János vitéz-ében Iluska a hűségé, Jókai Új földesúr-ában Eliz a nemeslelkűségé, Gyulai Eji látogatás-ában az anyai szeretet felmagasztalása, Madáchnál: Éva, a nő hivatása az emberiség életében, Gárdonyi Egri csillagok c. regénye a hősiességé stb. A magyar irodalomból, Tormay Cecil, Gulácsy Irén, Bokor Malvin, Beczássy Judit, Szederkényi Anna és mások munkássága említhető.

A latin nyelv és irodalomtanítás körében Liviusnál kiemeljük Coriolanus anyját és feleségét; a Gracchusok anyját, Cornéliát, akinek a gyermekei voltak az ékszerai; Carthago asszonyainak és leányainak a hazaszeretetét stb. Vergiliusnál olvastatjuk Didó sorsát, kiemeljük Creusát, a szerető hitvest és Camillát, a hős harcost. Rámutatunk Venus istennő aggódó szeretetére fiáért. Tacitusnál is találunk női lélekrajzot.

Számos példával szolgálhat a német irodalomtanítás is. Így Krimhilda (a Nibelungenlied I. részében) a kedves, szelíd leánynak, majd a tökéletes feleségnek, a Parzivalban Herzeloude az anyai szeretet magas fokának a példaképe. Értékes indításokkal szolgálhat a tanításban a Minnesängerek nőeszménye is. A klasszikusok közül beható tárgyalást érdemel Lessing Minna von Barnhelmje, mint a szerető, hű nő eszménye, a „Hermann und Dorothea“-ban Dorothea, mint a tevékeny segítő szeretet, a szociális áldozatvállalás példája, Hermann édesanyja

pedig, mint a fáradhatatlan bölcslelkű anyáé. Az újabb irodalomban rámutathatunk a családi életben elnyomott kislány vívódásainak rajzára G. Hauptmann „Hanneles Himmelfahrt“-jában. — A nőírók közül utalhatunk — ha behatóbb tárgyalásokra nincs is alkalom — Hrotsvitha von Gandersheimtől máig a nőírók hosszú sorára.

A történelem tanítása közben felhívjuk a leányok figyelmét főleg a magyar történelemben szereplő kimagasló női egyéniségekre. Hatásuk több területen volt döntő befolyással. Az állami életben pl. Ilona, Vak Béla neje; Gertrud, II. Endre neje; Mária királynő s anyja Erzsébet; Cillei Borbála, Zsigmond kicsapongó felesége; Szilágyi Erzsébet, Beatrix, Mátyás neje; Izabella, Szapolyai János felesége; Mária Terézia; Erzsébet, Ferenc József neje. A jótékonyág terén Szent Erzsébet, II. Endre leánya, Kanizsai Dorottya, Nichtingal Florence, a Vörös Kereszt első apostola. A hazaszeretet kimagasló példái: Rozgonyi Cecília, Zrinyi Ilona, Pétery Anna, az egri nők stb. Művelődési téren egész sorát találjuk a kiváló magyar nőknek pl. Gizella, Szent István neje, Lórántffy Zsuzsanna stb.

A világtörténelem is sok kiváló női egyéniséget ismer. Ezeket a magyar történelemben ismertetett módszer szerint össze kell szedni.

A tanterv anyagának többi részében is találunk olyan részeket, amelyekre a leányközépiskolákban különös hangsúlyt kell helyeznünk. A művészettörténetben szereplő nők nevei, a női sportok bajnokai, a természettudományok terén működő nők mind alkalmasak arra, hogy fejlődésükkel és munkájukkal a leányok figyelmét lekössék és lelkükben hatást váltsanak ki. Az osztályfőnöki óra anyagába a fiúknak és leányoknak egyformán hasznos gyakorlati, erkölcsi és hazafias szempontokon kívül a leányokat közelről érdeklő tételeket kell beiktatnunk.

E helyen hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a leányok testnevelésének is a női nem természetes adottságaihoz és a leányok életfeladataihoz kell alkalmazkodnia. Ebből következők, hogy a gyakorlatok megválasztásában és módszeres feldolgozásában erre tekintettel kell lennünk, A testnevelés utasításai erre a körülményre nyomatékosan fel is hívják a figyelmet.

A tananyag kiszemelésénél bemutatott példák természetesen nem jelentik azt, hogy ezen a téren több lehetőség nincs. A tanárnak módjában áll a tananyagot részletesen kiszemelni és a leányok érdeklődési köréhez közelebb hozni, figyelembe véve a leányokat jellemző érzelmi és esztétikai szempontokat. Azonban ne tévessze szem elől, hogy a túlzást kerülje, mert, mint említettük, könnyen túlterhelést idéz elő. A középiskola u. i. mai alakjában nem különleges nőnevelő iskola, hanem olyan közbeeső iskolafaj, amely az egyetemre készít elő, s e mellett tananyagában a női lélek sajátosságaira is tekintettel van.

A leányközépiskolában alkalmazott módszernél szintén van lehetőség arra, hogy a különleges helyzettel számoljunk. E téren sem képzelhetünk korlátlan lehetőségeket. A használható módszert befolyásolja a tantárgy minősége, a tanulók fejlettségi foka s annak megfelelő lelki tulajdonságaik, leányközépiskola esetében maguk a leánytanulók, s végül a tanár egyénisége. A legtöbb tantárgy azonban közös a kétfajta isko-

lában, tehát módszeres követelményeik is közösek. A tanár saját egyéniségét nem változtatja meg a szerint, hogy fiú vagy leányközépiskolában tanít-e. Igaz viszont, hogy az egyéniség megnyilatkozási alakja változik, s pl. a fiúközépiskolában sokszor érdes tanár a leányközépiskolában csak következetes marad, de ez a változás csak a felszínt, a bánásmódot érinti. A módszert befolyásoló két tényező e szerint a leányközépiskolákban ugyanaz mint a fiúközépiskolákban, s már e miatt sem lehet valami lényegbevágó eltérést várni a kétféle középiskolában használandó módszereknél.

Figyelembe véve azt az eléggé nem hangsúlyozható körülményt, hogy nem kimondottan leánynevelő intézetről, hanem leányok számára hozzáférhető középiskoláról van szó, a leányok lelki sajátságaihoz alkalmazkodó módszeres eljárásnál is elsősorban a középiskola viszonyaira vagyunk tekintettel. Vagyis azokat a tulajdonságokat vesszük figyelembe, amelyek a leányokat mint középiskolai tanulókat jellemzik. Jellemző a leányokra a jó emlékezőtehetség. Ebből az következik, hogy a leánytanulók mindent megtanulnak jóformán válogatás nélkül, nem látnak különbséget lényeges és mellékes részletek között, Ha a tanár ezen képességüket a kelletténél jobban kihasználja és fejleszti, nem fejlődik önállóságuk, utánzókká válnak, amire természetüknél fogva, amúgy is hajlamosak. Ennek az ellensúlyozására arra törekszünk, hogy őket világos ítéletalkotásra, pontos következtetésre, az okozati összefüggések megfigyelésére rászoktassuk. A cél érdekében először is a feladat körét jelöljük ki pontosan, aztán fokozatos, lassú haladással közelítjük meg a feladat lényegét. A megértésről és az elsajátításról úgy győződünk meg, hogy az írásbeli és szóbeli beszámolásnál éles elhatározásokat és szabatos kifejezőmódot kívánunk meg.

Hogy a megértést elősegítsük, igénybe vesszük a minél többoldalú szemléltetést és tapasztalatgyűjtést. Általános tapasztalat, hogy a leányok oktatásánál a sokirányú és gyakori szemléltetésre még nagyobb szükség van, mint a fiúiskolában. Egyúttal azonban a szemléltetés értékesítése miatt nagyon fontos, hogy a szemléltetés befejezése után részletes beszámolót is tartassunk, hogy meggyőződjünk róla, vajjon a szemléltetés nem tapad-e túlságosan a felszínhez, s megértették-e a lényegét.

A leányokra jellemző tulajdonságok közül említettük azt is, hogy élményeik mélyebbek, mint a fiúké. Ezen tulajdonságukat az oktatásnál is, meg a nevelésnél is felhasználhatjuk. A problémát nyújtó oktatásnál a probléma megértése, megragadása élményt jelent a tanulónak, s ha sikerül elérnünk azt, hogy a tanulók a feladatot úgy felfogták, hogy a nyomában támadt élmény örömet okozott nekik, úgy azt mondhatjuk, hogy urai lettek a feladatnak. Leánytanulóknál az élénk érzelmi élet erősen befolyásolja az élmény keletkezését. Épen ezért a tanárnak vigyázni kell, hogy a feladat ügyes beállításával, a nehézségek áthidalásával és személyes jó modorával kedvező talajt teremtsen az élményszerzés számára. Ennek az elmulasztása könnyen ellenérzést támaszt a feladattal szemben, s ez a megértést és a megoldást hátráltatja vagy egészen lehetetlenné teszi. Minthogy a leányok érzelmei mélyebbek, ta-

nításukban és nevelésükben a tanárnak fokozottabb óvatosságra és ügyességre van szüksége.

Az iskolai munka terén a leányok szorgalmasabbak, igyekvőbbek és kötelességüket általában pontosabban teljesítik. A tanár munkája a leányközépiskolában látszólag kevesebb nehézségbe ütközik. A leányok figyelmesek, buzgók, és nagyon sokszor betűről betűre teljesítik a tanár kívánságát. Az okos tanárt azonban ez a körülmény sokveszélyre is figyelmezteti. Ilyen például a túlterhelés veszedelme. Ha a tanár nem mérsékel, könnyen veszélyezteti a tanulók idegrendszerét. A másik veszedelem a felszínesség. A mérték meg nem tartása még a pontosságra hajló leányt is arra kényszeríti, hogy a feladatát elnapolja, vagy ha erre képtelen, akkor egészsége mondja fel a szolgálatot. Nem kisebb bajt jelent az önállótlanúságra való ránevelés veszedelme. Ez mind a közlő módszernél, mind a munkáltató tanításnál beállhat, ha a mértéket szem elől tévesztjük. A leánytanulók szívesen hajlanak az utánzásra s ha a tanár ügybuzgóságában nem ügyel arra, hogy az önálló munkakészséget óvatosan fejlessze, okvetlenül az ellenkező eredményt éri el.

Az oktatáson kívül az általánosabb értelemben vett nevelésnél is tekintettel vagyunk a leánytanulók sajátos tulajdonságaira. A nevelés ismert eszközeiül a fegyelmezést, szoktatást, begyakorlást és a bánásmódot említjük. Mindegyiknél elsőrendű fontosságú a tanár részéről komolyan vett következetesség. Ez ugyan fiúk nevelésénél is nélkülözhetetlen, minthogy azonban a leányok emocionális természetük miatt amúgyis következetlenségre hajlanak, nevelésükben a következetesség elhatározó fontosságú. Az u. n szigorúság, ha nem találjuk el az alkalmat és a hangot, durvaságnak hat és nevelési eredménye elkedvetlenedés és egy életre való kellemetlen emlék. Amíg a fiúk megbecsülik az igazságos szigort, addig a leányok sokkal szívesebben veszik a komoly következetességet, ha az megfelelő formában mutatkozik. Nagyon jó nevelő eszköz a tanár türelme, nyugalma és kiegyensúlyozott lelkivilága. A szeszélyes tanár a fiúkat is izgatja, idővel azonban kinevetik, a leányokat ellenben állandó feszültségben tartja és kétségbeejti. A kapkodó és különc tanár a leánytanulóknál sem boldogul. Nem durvák ugyan vele szemben, mint olykor a fiúk, de állandó derültséget okoz a jelenléte, olyat, amely már a kinevetéssel határos.

A leányok nevelése némely vonatkozásban még bonyolultabb, mint a fiúké. A fiúkra nagy hatással van az erős és kifinomult értelem, még ha kissé hideg is. A leányoknál ennek jó szívvel is kell párosulnia. Csak ez a kettő együtt tud megfelelni annak a sokirányú kötelezettségnek, amely a leánytanulók nevelőire hárul. Ezen a ponton újra előtérbe nyomul a középiskolai leánynevelésnek a kettőssége: a női — anyai hivatásra való nevelés és a megélhetést nyújtó élethivatásra való előkészítés. Ma még ezt a kettőt úgy egybekapcsolni nem tudjuk, hogy egymást ne keresztezzék. A két egymás mellett futó és csak részben azonos nevelés annyi sok megoldandó kérdést vet föl a tanár elé, hogy okos megoldásukhoz éles ész, meleg szív és sok élettapasztalat szükséges.

A két élethivatás eléréséhez úgy segítheti őket a tanár, ha elő-

ször is belátással van velük szemben, amikor a kétféle élethivatás szava lelkükben megütközik. Bizony minden leánytanuló életében van olyan korszak, amikor a női és az anyai hivatás hívó szava elfordítja a figyelmét az iskola világtól és nagy erőfeszítésbe kerül a kettőt összhangban tartani. Ilyenkor lép közbe a jó tanár tapintatos segítőkéze. Ezenkívül azonban a tanárnak a női és anyai hivatás fejlesztésére irányítólag is kell hatnia. Részben úgy, hogy a tananyagból az olyan részeket kihagyja, amelyek az említett hivatásokat hátráltatják, pl. a testnevelésnél, részben pedig a tananyag azon részeinek a felhasználásával, amelyekben áldozatkészségről, hűségről, anyai szeretetről, önfeláldozásról és más női erényekről van szó. Módjával a hibákat is fel lehet használni nevelő hatás elérésére.

A középiskolának sok olyan intézménye és alkalma van, ahol a leányok a női és anyai hivatásukkal kapcsolatos képességeiket fejleszthetik. Kezdve az istentisztelet helyétől, a segítőegyesületen, iskolai ünnepélyeken, karácsonyfa ünnepélyeken, a szegény gyermekek megsegítésén, önképzőkörön stb. át elég alkalom van arra, hogy a leányok ízlése, vallásossága erősödjék, gyakorlati ismereteik és készségeik gyarapodjanak, szociális kötelességérzetükben gazdagodjanak. A vallásos és erkölcsi nevelés, az értelmi, a hazafias, az esztétikai és testi nevelés hozzátartoznak a középiskola feladatához, ezekre a leányokat épűgy neveljük, mint a fiúkat, miközben figyelembe vesszük a leányok sajátos adottságait és a hangsúlyt oda helyezzük, ahol arra szükség van. Ezenfelül azonban gondunk legyen arra is, hogy a leánytanulók a női és anyai hivatáshoz szükséges ismereteket és lelki készségeket megszerezhessék, amennyire azt a középiskola jelenlegi alakja megengedi.

Az iskolát e tekintetben támogathatják a társadalom azon intézményei is, amelyek pl. gyermekgondozással és anyavédelemmel foglalkoznak. Amint a fiúknak is meg kell ismerniök a társadalom szociális és karitatív intézményeit és berendezéseit, hasonlóképp a leányoknak is, főképen azokat, amelyek a női és anyai hivatásra vonatkoznak. Az ott szerzett tapasztalataikat azután az iskolában tanári irányítás mellett fel dolgozhatják.

Eddigi fejtegetéseink során is minduntalan a tanár személyére történt hivatkozás. A nevelés és oktatás jó eredményét a jó tanártól vártuk. Ez a föltétel minden nevelésre és oktatásra áll, kétszeresen igaz azonban a leányközépiszkolai nevelésben. Az ebben a korban lévő leányoknak a nevelésére és oktatására a tanár személye igen nagy hatással van. Közismertek azok az érzelmi és hangulati velejárók, amelyek a leányközépiszkolákban a tanár személyét kísérik. Egyúttal ismeretes ezeknek a leányok magatartására és munkakészségére való hatása is. Épen azért olyan férfiak és nők valók a leányközépiszkolába, akiknek személyes hatásuk kedvező, a túlzásokat kerülük és a leánynevelés komoly munkáját szívesen vállalják. Kétségtelen, hogy a fiúknál is fontos a tanár személye. Minthogy azonban a fiúk nagy részét a tárgyi érdek is leköti és rájuk irányítólag hat, viszont a leánytanulóknál a személy van előtérben, azért a lányok nevelésénél a személyre nagyobb felelősség hárul.

Jelentékeny szerepe van továbbá a leányok nevelésében az iskolán kívüli környezetnek is. Ennek a hatását a fiúk nevelésénél sem lehet lebecsülni, hiszen a középiskola napról-napra érzi, hogy az iskola célja nem mindig fedi a környezetet, a család, a társadalom célját és főleg az értékelés terén van köztük nagy eltérés. Azonban nagyjából mégis az a helyzet, hogy a középiskola és az iskolán kívüli környezet megegyeznek abban, hogy a fiúk középiskolás évei a középiskola elvégzésére valók. Ez a fiúk főfoglalkozása, még ha ebben sok mellékkörülmény zavarja is őket. A középiskolába járó leányoknál, különösen a felsőbb osztályokban nem ez a helyzet. A család, a társaság és a társadalom felfogása sokszor nem símul a középiskola céljához, a felnőtt leányban nem a tanulót látja, hanem a nőt. Vannak hosszabb-rövidebb ideig tartó korszakok, amikor a középiskolába járó leány jóval kisebb kö-zösséget vállal a középiskola világával, mint az ugyanazon korú fiú. Ebben a magatartásában vezeti őt elsősorban saját természete, azután a környezet hatása és felfogása.

Épen azért a középiskola védekezik a környezet eltérő hatásai ellen, hogy rendeltetészerű célját a leánynevelés terén elérje. Rendtartása, fegyelmező eszközei és a tervszerű foglalkoztatás figyelembeveszi a környezet hatását és amennyire az élet és az iskola kölcsönhatásai megengedik, ezek határozott álláspontjukkal azon vannak, hogy a leányok fejlődésében mutatkozó zökkenőket csökkentsék.

Zibolen Endre dr.

A polgári iskola reformjához

I.

Sokan értetlenül nézik a polgári iskola szervezeti kérdései körül évtizedek óta folyó elvi harcot s a meg-megújuló nyugtalanságot hajlandók egy magasabbra néző tanári kar társadalmi ambíciójára vezetni vissza. Lehet, hogy része van benne, mennyi okkal és joggal, nem tudom, azonban az bizonyos, hogy nem ez az *elegendő ok*. Ha egy iskolafaj szerencsés szervezettel és általános megelégedésre működik, a tanárok kari érdeke nem izenhet hadat az iskola szervezetének s a bevált iskola reformjának követelését nem foghatja meg szélnek ambíciói vitorláihoz.

A polgári iskolának vannak bajai, mégpedig társadalmi eredetűek. Működési zavarok, akár csak a technika világában, a szerves társadalomban is két forrásból eredhetnek: vagy abból, hogy a társadalmi szervekben belső elváltozások, bénulás, lazulás támadnak, vagy pedig abból, hogy a velük szemben támasztott igény változott meg, tehát az illető szervek rajtuk kívülálló okokból nem felelnek meg többé a követelményeknek. Az iskoláknál, mint a társadalom nevelő szervezeteinél időnkint ez az utóbbi eset következik be.